

desint qui antecedens negent, illo concesso, negatur consequentia, quia in fide semper est idem motivum assentiendi; modus autem propositionis, publicus aut privatus, internus aut externus, accidentarius est. In actu vero fortitudinis, ratio honestatis quæ per conformitatem ad diversam regulam sumitur diversa est.

13. *De actu pietatis doni.* — *Prima opinio confundens donum pietatis cum timore.* — *Secunda et vera sententia distinguens.* — Circa donum pietatis, imprimis advertendum est, in originali hebraico, in dicto loco Isaia 41, idem haberi nomen, quo pietas et timor significantur. Unde aliqui, nimium addicti hebraicæ veritati, dicunt ab Isaia sex tantum numerari dona, seu actus divini Spiritus. Et pro dono pietatis ponunt donum timoris, videlicet, spiritus scientiæ et timoris, et in sequentibus verbis idem repetunt, aliter tamen verba illa legunt quam in vulgata habeantur. Nam ubi nos legimus: *Et replebit illum spiritus timoris Domini*, Vatablus vertit: *Et faciet eum spirare timore Domini*; Pagninus: *Et odorari faciet eum omnes in timore Domini*. Et hos sequitur Adamus ibi dicens in hebræo idem esse vocabulum significans timorem Domini, et ita ex hoc loco sex tantum, et non septem colligi dona Spiritus Sancti. Nihilominus tamen Septuaginta interpretes in sexto loco ponunt nomen εὐσεβείας, quod pietatem significat, et in septimo nomen φόβου, quod significat timorem, et ita etiam vertit Hieronymus, et hanc versionem et sententiam Patres omnes supra citati receperunt, et universalis Ecclesiæ consensus probavit: quare nullo modo licet ab hac sententia recedere, neque distinctionem inter illa duo ultima dona negare. Unde vel credendum est in primitiva Scriptura, qua usi fuerunt Septuaginta, sexto loco fuisse positum nomen significans pietatem, vel (quod verisimilius est) idem nomen habuisse utramque significationem, et ex traditione vel ejusdem Spiritus Sancti inspiratione intellectum esse, in priori loco significare pietatem, in posteriori vero timorem.

14. *Pietatis varia acceptio.* — *Vera acceptio pietatis hoc in loco.* — Hoc vero constituto, etiam nomen ipsum pietatis æquivocum est. Interdum enim significat pietatem erga proximos et indigentes, quæ proprie est misericordia, in quo sensu videtur hunc actum interpretari Gregorius, homil. 19 in Ezechielem. Aliter pietas proprie significat cultum seu observantiam ad parentes, consanguineos et

patriam; in qua significatione sumitur a philosophis et theologis, ut est apud D. Thom. 2. 2, quæst. 101. In præsentī vero sumitur pro pietate erga Deum, quæ eadem est cum religione, nam hoc frequentius significat vox græca εὐσεβεία, juxta doctrinam Augustini, libro 12 de Trinit., cap. 1, et lib. 14, cap. 1. Unde Tertullianus, cum in aliis locis supra citatis nomen pietatis ibi ponat, in lib. 5 contra Marcion., c. 8, legit: *Et spiritus agnitionis, id est scientiæ, et religionis, pro pietatis.* Et ita etiam intelligit illum locum D. Thomas 2. 2, quæst. 121, art. 1, ubi ait pietatem proprie significare honorem et cultum parentum, et quia Deus singulari modo Pater noster factus est per Christum, ideo per Spiritum Christi nobis donari speciale donum pietatis ad Deum, ut Patrem. Additque in solutione ad 3, per virtutem religionis exhibere nos cultum Deo, ut creatori, per donum autem pietatis exhibere nos cultum Deo, ut Patri.

15. *Religionis acquisitæ et infusæ cultus.* — Advertendum est autem, licet religio acquisita colat Deum tantum ut creatorem et naturalem benefactorem, nihilominus religionem infusam etiam colere Deum ut Patrem, ex illo filiali affectu quem in nobis generat singularis adoptio per gratiam, juxta illud ad Roman. 8: *Accepistis spiritum filiorum, in quo clamamus: Abba, pater.* Nam hic cultus debitus est Deo, ut Patri, secundum ordinariam regulam et legem gratiæ, seu secundum rectam rationem fide illuminatam, et ideo sine dubio pertinet ordinarie ad virtutem religionis infusam. In hoc ergo non satis distinguitur hoc donum a religionis virtute infusa, sed oportet adjungere quod ibi D. Thomas in corpore articuli posuit: *Pietatem ad Deum, ut Patrem, quatenus interdum fit per peculiarem instinctum Spiritus Sancti, ad donum pertinere.*

16. *Hoc donum pietatis circa totam justitiæ materiam versatur.* — Denique addendum est ex eodem D. Thom. 1. 2, q. 68, art. 4, pietatem hoc modo sumptam non esse adæquatam actum istius doni, sed per synecdochem nomine præcipuæ partis fuisse comprehensam totam justitiæ materiam, seu omnem actionem quæ est ad alterum, quatenus per instinctum Spiritus Sancti singulariter perfici, et propria ejus motione fieri potest. Et sic etiam divus Thom. 2. 2, q. 121, art. 1, ad 3, ait sub hoc dono comprehendi etiam pietatem erga Sanctos, et parentes, et alios homines, quatenus ad Deum pertinent, utique prout ista omnia fieri possunt ex speciali motione Spiritus

Sancti; alioqui enim etiam illa officia, ut ordinario modo præstari possunt, ad pietatem infusam, duliam, observantiam et misericordiam pertinent.

17. *Pia voluntas ad fidem, non ad pietatem spectat.* — Denique huic dono pietatis tribuit Augustinus debitam reverentiam ad Scripturas, non contradicendo illis, sive intelligantur, sive non capiantur, ut lib. 2 de Doctrin. Christian., c. 7, et l. 1 de Serm. Domin. in monte, cap. 4. Sed hoc proprie et ordinarie pertinet ad virtutem fidei, et ad virtutem elicentem piæ affectum credendi, quam solemus etiam piæ voluntatis affectionem appellare. Solum ergo poterit ad hoc donum actus ille spectare, quatenus est specialis reverentia ad Deum et res divinas, ex instinctu Spiritus Sancti concepta, quæ etiam disponit hominem ad suscipiendas Scripturas cum debita pietate et subjectione, et consequenter sine spiritu contradictionis. Et quamvis Augustinus hunc actum specialiter explicaverit, quia fortasse instituto illius magis inserviebat, non propterea alios exclusit: pertinet ergo ad hoc donum tota materia, seu actio ad alterum, quatenus sub instinctum Spiritus Sancti cadere potest, ut explicatum est.

18. *De actu timoris, ut est donum Spiritus Sancti.* — *Hoc donum est reverentialis timor, et a cæteris donis distinctum.* — Circa hoc donum, ex quatuor expositionibus quas in principio capituli, n. 1, recensuimus, illam maxime probamus, quæ de timore reverentiali hoc donum intelligit. Nam imprimis longe probabilius est esse specialem actum a cæteris distinctum, alias timor non esset speciale donum, sed quasi collectio cæterorum, vel totius sanctitatis et obedientiæ ad Deum, ut dicebat quarta expositio, quam in hoc non probamus, quia repugnat communi sensui Patrum et Ecclesiæ, colligentium ex illo loco septem dona Spiritus Sancti. Si enim timor non est speciale donum, profecto non sunt septem. Item si alia sunt speciales actus, cur non hoc?

19. *Sanctus est hic timor.* — *Nullus timor mali pœnæ ad hoc donum pertinet.* — *Probatur de timore humano.* — De hoc ergo actu certum est hunc timorem debere esse sanctum et bonum, quia Spiritus Sanctus non potest esse auctor timoris pravi. Unde timorem mundanum non pertinere ad hoc donum, certum est, quia ille de se malus est, et ideo inter dona Dei non computatur, ut dixit Augustinus, lib. de Grat. et liber. arbitr., cap. 18. Imo nullus timor mali pœnæ, vel nocementi, quod vel ab

hominibus vel a causis naturalibus provenire potest, ad hoc donum spectat, quia si sit nimius, et cum conditione servili, videlicet quia, si non timeretur pœna, non vitaretur culpa, est etiam malus et mundanus: si vero sit intra gradum suum moderatus, vel erit indifferens, vel ad summum honestus intra ordinem naturalem.

20. *Probatur deinde de timore divino servili.* — Præterea timor etiam Dei, si servilis sit, non est hujus doni actus, quia si includat conditionem servilem, etiam est pravus. Et quamvis sit cum debita moderatione seu appretiatione, licet sit bonus, et a Spiritu Sancto, non tamen est speciale donum, unum scilicet ex septem quæ ab Isaia numerantur, juxta sententiam D. Thom. 2. 2, quæst. 109, art. 9; tum quia, licet sit bonus, est imperfectus, et non fuit proprie in Christo; tum etiam quia pertinet magis ad peccatores. Quamvis enim in justis etiam esse possit, tamen ex imperfectione aliqua, nam perfecta charitas foras mittit hunc timorem; et ideo etiam sine charitate esse potest, ut ait Augustinus, lib. de Natur. et Grat., cap. 57; dona autem Spiritus Sancti sunt propria justorum; tum etiam quia hic timor est actus proprius spei, ut recte supra objiciebatur: cum autem spes sit theologalis virtus, non indiget dono quod in sua materia altiori modo operetur, quia virtutes theologicæ optimo modo in sua materia operantur, ut paulo post dicemus.

21. *Late dicitur Spiritus Sancti donum servilis timoris.* — Unde si aliquando timor servilis dicitur esse donum Spiritus Sancti, vel late sumitur donum pro omni opere facto ex gratia Spiritus Sancti, ut loquitur Alens., 3 part., quæst. 66, memb. 2, vel intelligendum est potius causaliter quam formaliter, quia hic timor solet maxime cohibere inordinatam concupiscentiam delectabilium, juxta illud Proverb. 16: *In timore Domini declinat omnis a malo*; et illud Psalm. 118: *Confite timore tuo carnes meas*. Et ita declarat hoc donum D. Thom. 1. 2, q. 68, art. 4. At vero 2. 2, q. 19, art. 9, dicit hunc timorem esse filialem timorem, sub quo initialem comprehendit, quia hi timores substantialiter non distinguuntur, sed secundum statum magis vel minus perfectum, et ita etiam timor, qui est donum Spiritus Sancti, prout magis vel minus perfectus, dicitur initialis vel filialis. Et idem sentit Richard., in 3, d. 34, art. 2, quæst. 2. Nihilominus tamen existimo hunc timorem non aliter esse donum Spiritus Sanc-

ti, quam sit charitas, quia timor castus qui filialem et initialem comprehendit, est actus elicitus a charitate, ut ex doctrina ejusdem divi Thomæ et communi suppono, ideoque sicut amor charitatis non est ex speciali dono a charitate distincto, ita neque hic timor.

22. *Donum hoc in timore reverentiali consistit.* — Quapropter probabilius videtur donum hoc intelligendum esse de timore reverentiali. Hunc enim merito a cæteris distinguit Alens. 3, quæst. 66, memb. 1, dicitque non consistere in fuga mali, sed esse timorem reverentiæ magnitudinis divinæ Majestatis, et 2 p., quæst. 156, memb. 2, art. 1, alias quæst. 17, memb. 1, dicit esse *resilitionem*, id est, affectum resiliendi a divina Majestate, consideratione propriæ parvitalis, et hunc esse timorem sanctum, qui manet in beatis; illo enim coram Deo humiliantur, ut de sanctis Angelis idem auctor dicit, 2 p., quæst. 101, alias 118, memb. 3, art. 7. Unde intelligimus hunc timorem esse actum humilitatis, ut etiam sensit Richard. supra, quæst. 4, et Scotus supra, dicens hunc timorem esse speciem temperantiæ, quia est idem quod humilitas. Et hæc etiam ratione dixit Altisiod. supra, c. 1, q. 3, ad temperantiam reduci hoc timoris donum; humilitas enim præcipua pars temperantiæ est, et ideo sub nomine præcipuæ partis tota temperantia intellecta est, sicut de pietate respectu justitiæ diximus. Estque hæc sententia consentanea Augustino, l. 1 de Serm. Domin. in monte, cap. 4, dicenti: *Timor Dei congruit humilibus, de quibus etiam dicitur: Beati pauperes spiritu, id est, non inflati, non superbi, de quibus etiam dicit Apostolus: Noli altum sapere, sed time.* Et serm. 17 de Sanctis, c. 1, in eodem sensu dicit oportere incipere ab hoc timore, *tamquam a convalle plorationis. Per convallem autem, ait, humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum?* Sic etiam D. Gregor., lib. 2 Moral., c. 26, alias 36, timorem hunc superbiæ opponit. Per timorem ergo illum humilitas significata est, et sub humilitate tota temperantia intellecta, utique quoad materiam, sicut de justitia diximus. Nam in omni materia moralium virtutum dona possunt operari altiori modo, ut declaratum est.

23. *Satisfit rationi adductæ.* — Respondetur ad auctoritates Patrum in num. 2. — Et per hæc responsum est ad primam rationem dubitandi in principio positam. Probat enim hæc quatuor dona reduci ad quatuor cardinales virtutes quoad materiam, non vero quoad essen-

tiam, propter diversam rationem et modum operandi. Ad Patres autem respondemus hæc nomina virtutum et donorum in aliqua significatione generalia esse, quia et omnes actus honesti possunt dici dona, quatenus a Deo donantur, et hoc modo confunduntur interdum hæc voces, licet inter ipsos actus sit distinctio, ad quam significandam accommodatæ sunt illæ voces sub specialibus significationibus, ut latius infra dicemus, tractando de habitibus. Et ita Ambros., lib. 1 de Spirit. Sanct., cap. 20, cum dixisset septem illis nominibus significari plenitudines virtutum, subjungit: *Unum est ergo flumen, sed multi spiritualium donorum meatus.* Clarius vero dixit Gregor., 35 Moral., cap. 7, *per dona jucari virtutes.*

24. *Ad primam confirmationem in num. 3.* — Ad primam confirmationem, fatemur illa exempla non tam probationis, quam explicationis et manuductionis gratia esse adducta. Nec enim D. Thomas existimavit Aristotelem cognovisse dona Spiritus Sancti, vel aliquid omnino simile: sed illis exemplis usus est, ut intelligeremus posse aliquid excellentius non tantum accidentaliter, sed etiam essentialiter diversum, in nobis fieri ex altiori instinctu et motione Spiritus Sancti: quod non solum sit proprium ejus in hoc quod excitat hominem, præveniendō ejus voluntatem, sed etiam in hoc quod movet ad operandum ex quadam altiori ratione, communes operandi regulas superante.

25. *Ad secundam confirmationem ibid.* — Ad aliam partem rationis. — Ad secundam confirmationem, quod attinet ad virtutem theologiam, respondet D. Thomas 1. 2, quæst. 68, art. 4 ad 3, et art. 8, dona supponere unionem ad Spiritum, quam faciunt theologales virtutes, et ideo has virtutes supponi ad dona, ut radices et regulas illorum, ideoque et esse perfectiores quibuscumque donis, et non esse necessaria dona quæ theologicos actus efficiant: deberent enim perfectiori modo fieri per talia dona, quam per ipsas virtutes theologicas, quod esse non potest. Quia virtutes theologice, tam ex parte objectorum materialium, quam ex ratione formali attingendi illa, habent supremam excellentiam, ita ut non possit Deus sub altiori ratione amari, quam per charitatem ametur, et sic de cæteris. Nam omnes immediate nituntur ipsi Deo tanquam objecto et tanquam regulæ, et tanquam principali efficienti. Unde in materia virtutum non invenitur excellentior modus operandi, quam sit theologalium virtutum, quod non ita

est in virtutibus moralibus, ut explicatum est. Ad aliam illius argumenti partem in sequenti capite respondebimus.

CAPUT XXII.

UTRUM PRÆTER ACTUS VIRTUTUM ET DONORUM SINT ALII ACTUS SUPERNATURALES, AD QUOS SIT SPECIALIS GRATIA NECESSARIA, QUI BEATITUDES VEL FRUCTUS SPIRITUS SANCTI DICUNTUR?

1. *Beatitudines quid significant.* — *Opinio beatitudines a donis et virtutibus distinguens.* — *Vera sententia tripartita.* — *Probatur prima pars, quod beatitudines sint actus honesti.* — In hoc capite breviter comprehendemus quæ de beatitudinibus et fructibus Spiritus Sancti Theologi disputant in 3, d. 33, et copiosius D. Thom. 1. 2, quæst. 69 et 70, quæ ad complementum hujus materiæ visa sunt necessaria; tum ut solvamus argumentum in fine capituli præcedentis relictum; tum ut omnia, quæ de supernaturalibus actibus et gratia ad illos necessaria desiderari possunt, complectamur. Quod ergo ad beatitudines spectat, hoc nomine significantur illi actus quibus homines beatos fieri Christus docuit, Matth. 5, in initio suæ prædicationis, dicens: *Beati pauperes spiritu,* etc. De quibus non defuerunt Theologi qui dixerint beatitudines esse actus distinctos a donis et virtutibus. Ita significat Albert. in 3, d. 34, art. 2, quæst. 3; Henric., Quodlib. 4, quæst. 23; Gerson., tract. de Beatitud., alphab. 28, litter. G. Verumtamen non videntur loqui de distinctione essentiali, sed de accidentali: nam beatitudines esse volunt virtutes in statu perfecto, seu prout actus heroicos eliciunt, ut explicuit Gabriel in 3, d. 34, conclus. ult. Igitur, generatim loquendo, dico beatitudines quidem esse bonos et optimos actus, et adeo excellentes, ut non possint sine gratia speciali fieri, non tamen esse distinctos ab actibus virtutum et donorum, sed sub illis comprehendi. Prima pars certa est in fide, et ipsius Christi auctoritate satis comprobatur: ipse enim non solum laudavit et commendavit hos actus, sed in eis etiam beatitudinem posuit, non quia in eis formaliter beatitudo consistat, sed quia per illos vera beatitudo comparatur; at beatitudo vera non nisi per actus bonos et honestos obtinetur: ergo. Et explicando singulos actus aperte constabit. Unde obiter intelligitur quomodo cum beatitudo una sit, Christus octo beatitudines numeret; nam licet beatitudo formalis seu in termino sit una, via

tamen ad beatitudinem vel est multiplex, vel plures actus comprehendit, qui causaliter vel dispositive beatitudines nominantur, quia ad veram beatitudinem disponunt ac perducunt.

2. *Probatur secunda pars, quod ad beatitudines gratia requiratur.* — *Probatur tertia pars, quod non sint a virtutibus et donis distinctæ.* — Et hinc facile probatur secunda pars, quam etiam de fide certam esse judico, nimirum, hos actus esse supernaturales, et sine gratia Dei fieri non posse, quia beatitudo, a Christo prædicata et promissa, supernaturalis est, et ad illam non nisi per actus divinæ gratiæ tenditur; sed per hos actus qui beatitudines dicuntur, ad veram beatitudinem Christianam tenditur; nam per hos actus homines ad illam consequendam optime disponuntur; sunt ergo tales actus, qui sine gratia Dei fieri non possunt. Et hoc etiam aperte convincitur ex regula supra demonstrata, quod nullus actus conducens ad vitam æternam potest sine gratia Dei fieri; nam omnes isti actus valde conducunt ad vitam æternam, ut ex testimonio Christi constat, et in singulis statim declarabitur. Denique ultima pars, quod illi actus non sint alterius ordinis a virtutibus et donis, ab omnibus Theologis recepta est. Et probatur, quia illa distinctio nec in Scriptura, nec in Patribus significatur, nec est necessaria, cum illa omnia quæ a Christo beatificantur, fieri non possint, nisi vel secundum ordinarias regulas fidei, id est, secundum rectam et perfectam rationem fide illustratam, vel secundum instinctum et specialem motionem Spiritus Sancti. Qua ratione usus est D. Thomas dicta q. 69, art. 1, præcipue ad 2, ubi auctoritate Augustini idem confirmat. Sed hæc omnia magis illustrantur breviter per singulas beatitudines discurrendo.

3. *Prima beatitudo exponitur.* — *Primo de humilitate.* — Prima beatitudo est paupertas spiritus, *Beati pauperes spiritu,* etc., quæ tribus modis exponitur. Primo, ut per paupertatem spiritus vera et interna humilitas intelligatur, nam ita solet paupertas in Scriptura sumi, et ita exponit Nyssen. in lib. de Beatitudinibus, et Hieronymus ac Cyrillus in id Isai. ult.: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritu?* Ubi Cyrillus legit *nisi ad humilem*; Hieronymus vero, per *pauperulum*, humilem intelligit, et subjungit: *De quo dictum est in Evangelio: Beati pauperes spiritu.* Et eodem modo exponit Matth. 5, addens hoc esse quod Psal. 33 scriptum est: *Et humiles spiritu salvabit. Et ideo*